

Ziemlińska-Odojowa, Włodzimiera

Badania archeologiczne Muzeum Mazurskiego w roku 1959

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 150-151

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Walne zebranie członków Oddziału, które miało miejsce w dniu 17 II 1960 powołało władze Oddziału na nowy rok, dokooptowując do Zarządu, który pozostał w całości w tym samym składzie, dwóch nowych członków, a to: p. Genowefę Wiśniewską i red. A. Wakara.

WŁODZIMIERA ZIEMLIŃSKA-ODOJOWA

BADANIA ARCHEOLOGICZNE MUZEUM MAZURSKIEGO W ROKU 1959

W roku 1959 Dział Archeologii Muzeum Mazurskiego w Olsztynie podjął pierwsze po wojnie systematyczne badania wykopaliskowe na cmentarzysku ciałopalnym z kregami kamiennymi w Niedanowie, pow. Nidzica (stanowisko 2), pochodzącym z późnego okresu lateńskiego i wczesnego okresu rzymskiego.

Cmentarzysko w Niedanowie położone jest na wysoczyźnie na północ od zalewiskowej doliny rzeki Nidy, a na południe około 0,5 km od zabudowań wsi Niedanowo. Cmentarzysko obejmuje rzadko zakrzewiony nieużytek o powierzchni około 1,5 ha, wydzielony jako rezerwat archeologiczny w okresie międzywojennym przez badaczy niemieckich.

Teren ten dzisiaj wydaje się znacznie oborany, ceramika występuje gęsto, zwłaszcza na polu przylegającym do nieużytku od strony południowej. O wyborze tego obiektu do badań w dużej mierze zadecydowały względy konserwatorskie oraz chęć uzyskania materiału ekspozycyjnego do przygotowywania stałej wystawy archeologicznej w Muzeum Mazurskim.

Wizja lokalna cmentarzyska pozwoliła zlokalizować badania niemieckie na północno-wschodnich krańcach cmentarzyska. Wyniki badań archeologów niemieckich ukazały się jedynie we wzmiankach¹⁾. Nie znamy też losów dokumentacji ani materiałów z przebadanych przez archeologów niemieckich w roku 1937 czterech kregów kamiennych.

Badania Muzeum Mazurskiego w roku 1959 objęły 3 ary we wschodniej części cmentarzyska. W trakcie badań odkryto 30 grobów ciałopalnych oraz jedną jamę wypełnioną węglami drzewnymi, związaną zapewne z obrządkiem grzebalnym. Groby występowały na głębokości 20 — 80 cm. Płycej położone groby były prawie całkowicie zniszczone przez korzenie krzewów. Pochówki odkrywano w płytkich, w przekroju workowatych, jamach o średnicy 20 — 80 cm. Ogólnie groby można podzielić na: popielnicowe, obsypane szczątkami stosu (18 grobów) i jamowe (5 grobów), oraz nie dające się określić z powodu silnego zniszczenia (7 grobów).

Wypożenie grobów stanowiła przede wszystkim ceramika. Ilościowe wyposażenie grobów popielnicowych w naczynia było różne (od 1 do 9 naczyń w jednym grobie). Groby popielnicowe z większą ilością naczyń posiadały zawsze dużą lśniącą czarną popielnicę, przykrytą misą. Obok popielnicy ustawione były przystawki niekiedy wtórnie przepalone. W innych wypadkach popielnicami były mniejsze naczynia o formach kubków, czerpaków, naczyń doniczkowatych lub dwuusznych szeroko otworowych. W dwu wypadkach w popielnicach na warstwie kości odkryto połupane kamienie. Groby jamowe zawierały nieliczne fragmenty ceramiki, w jednym wypadku całe naczynie przepalone w ogniu.

Z 30 odkrytych grobów tylko 10 wyposażonych było w przedmioty metalowe i inne. Były nimi fibule brązowe, fibule żelazne, noże żelazne, igły żelazne, sprzączki żelazne, brzytwa żelazna, sztydło żelazne, przęśliki gliniane. Przedmioty metalowe znajdowano przede wszystkim w grobach popielnicowych.

¹⁾ Alt-Preussen, 1938, H. 3, s. 73, ryc. 14, s. 75, ryc. 15.

Na odkrytej 3-arowej przestrzeni uchwycono w całości jeden krąg kamienny składający się z 9 dobranych wielkością głazów ułożonych dosyć regularnie kółkiem w okrąg o średnicy około 6 m. Odkryty wewnątrz kręgu grób popielnicowy położony był poza środkiem kręgu.

Wykrycie dalszych ewentualnych kręgów, ich związek z pochówkami na cmentarzysku w Niedanowie możliwy będzie po odkryciu większej przestrzeni. Badaniami archeologicznymi planuje się objąć cały teren cmentarzyska.

Dotychczasowe materiały z cmentarzyska w Niedanowie nie pozwalają wysuwać szerszych wniosków dotyczących stosunków społeczno-ekonomicznych ludności użytkującej cmentarzysko.

Tymczasowa próba analizy wyposażenia grobowego w oparciu o analogię przedmiotów metalowych (szczególnie fibul) oraz typologię niektórych form naczyń pozwala ustalić ogólnie chronologię cmentarzyska odnosząc ją do późnego okresu lateńskiego i wczesnego okresu rzymskiego (I w. p. n. e. — II w. n. e.).

Cmentarzyska z kręgami kamiennymi występują w zwartym zespole na terenie południowo-zachodniej części województwa olsztyńskiego. Ze względu na swoją ciekawą problematykę, związaną z niewątpliwymi wpływami z terenów Skandynawii, cmentarzyska te należą do szczególnych zainteresowań archeologów.

* * *

W ramach Kompleksowej Ekspedycji Jaćwieskiej Dział Archeologii Muzeum Mazurskiego prowadził również badania archeologiczne na Suwalszczyźnie w miejscowości Żywa Woda, pow. Suwałki. Badania w 1959 r. były kontynuacją poszukiwań²⁾ na cmentarzysku kurhanowym z okresu rzymskiego, prowadzonych na tym obiekcie już czwarty sezon.

Ukończono eksplorację kurhanów, rozpoczętą w r. 1958 (12 i 13) oraz wyeksplorowano dwa dalsze kurhany (14 i 15) z częściowo zniszczonymi współcześnie nasypami kamiennymi.

W kurhanach odkryto ogółem 11 pochówków szkieletowych i 1 ciałoopalny. Z ogólnej liczby 12 grobów 8 było wyrabowanych pierwotnie. Groby nie wyrabowane były bardzo bogato wyposażone. Groby kobiece posiadały naszyjniki brązowe, naszyjniki z paciorków, bransolety brązowe, fibule brązowe, pierścionki brązowe, sprzączkę i brązowe okucia pasa, przęślik gliniany. W grobie męskim znaleziono uprząż końską, składającą się z ozdobnych rozdzielników brązowych oraz fragmentów rzemieni nabijanych nitami brązowymi, fibulę posrebrzaną, zausznicę srebrną, żelazny grót do oszczepu oraz nóż żelazny. W wyrabowanych grobach odkryto szczątki również bogatego wyposażenia grobowego najczęściej w układzie przemieszczonym. Były nimi fibule brązowe, paciorki, fragmenty nieokreślonych przedmiotów żelaznych, groty oszczepów, umbo żelazne, nity brązowe, pierścionki brązowe. Szczątki kostne zarówno w grobach wyrabowanych, jak i nie wyrabowanych, zachowane były bardzo źle.

Wstępna analiza materiałów, uzyskanych z cmentarzyska w Żywej Wodzie w roku 1959, nie zmienia dotychczas ustalonej chronologii odnoszącej je ogólnie do późnego okresu rzymskiego. Materiały wnoszą nowe dane do rytuału pogrzebowego na cmentarzysku. Rewelacją jest bogate wyposażenie grobów nie wyrabowanych, dające nowe światło do poznania ustroju społeczno-gospodarczego Jaćwieży w okresie rzymskim i wędrowek ludów.

²⁾ Sprawozdanie z badań za rok 1956 opublikowały: *Wiadomości Archeologiczne* t. XXIV, rok 1957, z. 1 — 2, str. 99 — 106; sprawozdania z badań za lata 1957 — 1958 — także w *Wiadomościach Archeologicznych*, t. XXVI [w druku]. Sprawozdanie za r. 1959 opublikowane będzie w I t. „*Rocznika Białostockiego*” [w druku].